

0380-P2011/2

Diarienummer:
2009/20024-1

Områdesbestämmelser för
Västeråkers kyrkomiljö
Uppsala kommun

LAGA KRAFT 2010-12-16

Handläggare: Dan Thunman / dan.thunman@ uppsala.se

UPPSALA KOMMUN
STADSBYGGNADSKONTORET
Postadress: 753 75 UPPSALA
Besöksadress: Stadshuset, Vaksalagatan 15

Telefon: 018-727 4632

Telefon: vx 018 – 727 00 00
Fax: 018 – 727 46 61
E-post: stadsbyggnadskontoret@ uppsala.se
Hemsida: www. uppsala.se

OMRÅDESBESTÄMMELSERNAS SYFTE OCH HUVUDDRAG

Västeråkers kyrka med omgivande landskap är en unik miljö med höga kulturhistoriska värden. Miljön har därför i kommunens översiktsplan klassificerats som kommunalt kulturmiljö (kärna). Syftet med områdesbestämmelserna är att säkerställa kulturhistoriska och upplevelsemässiga värden samt att skapa underlag för en bra dialog i plan- och byggfrågor som rör kulturmiljön och därmed tillgodose intentionerna med översiktsplanen.

Områdesbestämmelserna innebär viss utökad lovplikt samt ökade varsamhetskrav rörande nya byggnaders placering och utformning. Kommunen kommer inte att debitera lovärenden som aktualiseras till följd av den utökade lovplikten.

Enligt Uppsala kommuns Miljöprogram, antaget av KF 2006-03-27, ska värdefulla kulturmiljöer såväl historiska som estetiska bevaras. Syftet med områdesbestämmelserna är att verka i denna riktning.

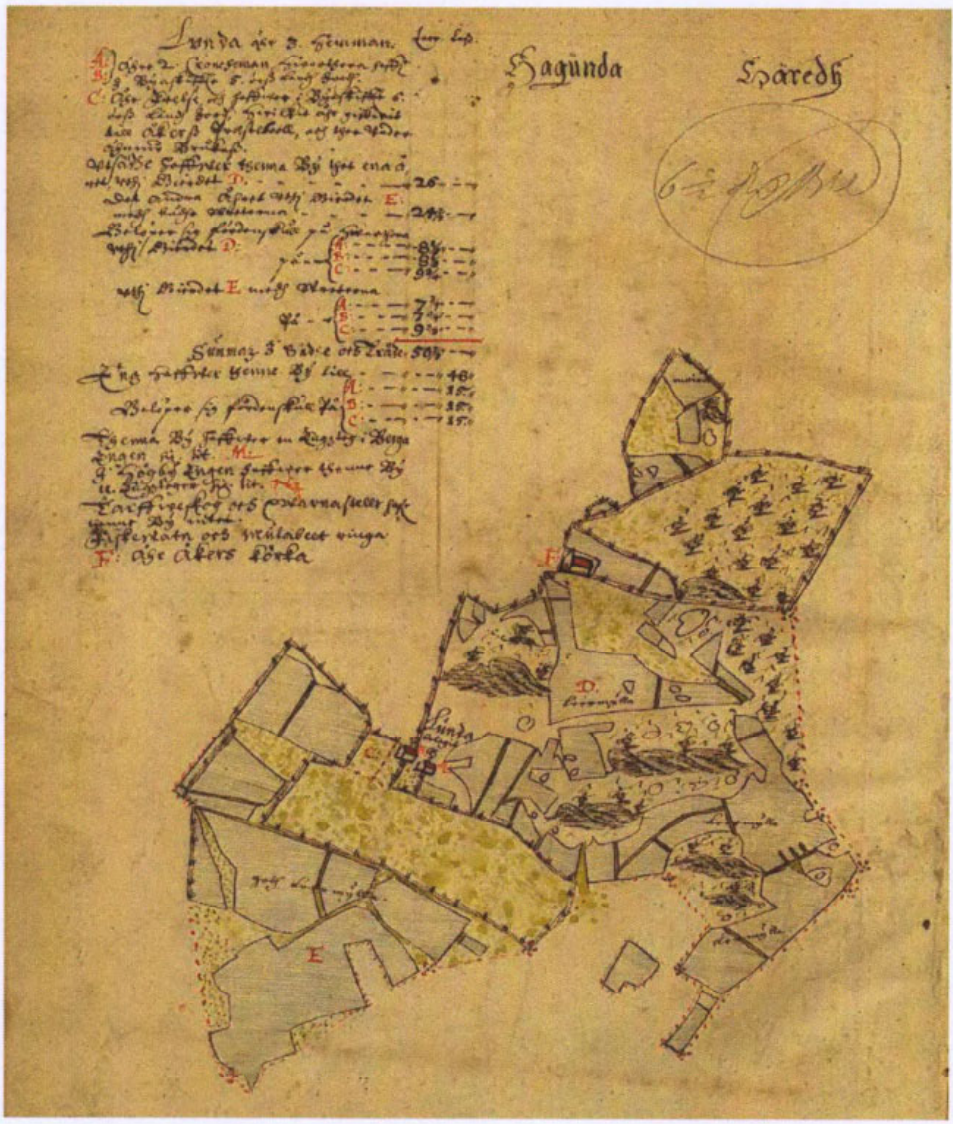
LÄGESBESKRIVNING SAMT MOTIV FÖR AVGRÄNSNING

Områdesbestämmelserna omfattar Västeråkers kyrkomiljö samt del av det öppna jordbrukslandskapet som ger kyrkan dess dignitet i landskapet. Områdets area är cirka 14,7 ha. Norr om kyrkan finns betesmarker, mot söder och öster möter åkermarken. F d skolhuset ingår som en viktig del av områdets historia. Några av de siktsektorer som är viktiga för kyrkomiljön miljöskapande värden ryms inom områdets gränser.

Flygfoto med bestämelseområdet markerat

kyrkoherde och klockare för att det skulle läsas mässor för hennes själ i all framtid.

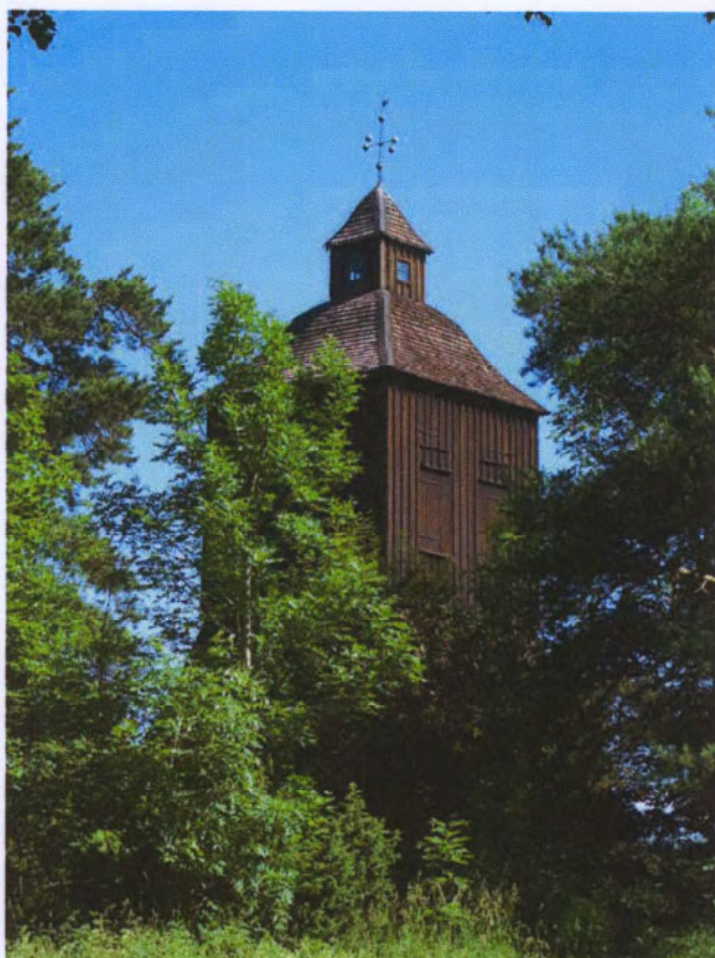
Lundby och dess ägor 1635. Byn bestod då av tre brukningsenheter varav två av gårdstomterna var bebyggda. Längre norrut syns kyrkan. Källa: Lantmäteriet.

Kyrkan är byggd i sten med långhus, smalare, rakslutet kor och sakristia. Vapenhuset tillkom i slutet av 1400-talet. 1829 fick fönstren sin nuvarande form. Den numera vitputsade kyrkan har bevarat mycket av sin ursprungliga karaktär och utgör dessutom ett tydligt exempel på domkyrkobyggets inflytande i landskyrkorna. Detta framhävs bl a i kyrkans interiör som bevarar sin höggotiska karaktär med ursprungliga tegelvalv. Vidare märks det i västgaveln där man kan se en elegant ristad framställning av den korsfäste Kristus på en inmurad kalkstensplatta. Fru Ramborgs grav är inrymd i en nisch inne i kyrkan och utgör ett av länets märkligaste gravminnen från medeltiden. Graven täcks av en unik

0380-P2011/2

Längst ner på kartan från 1837 syns prästgården, dess byggnader och planteringar. Från gården leder två vägar norrut. En rak väg, som numera inte existerar, och en av mindre dignitet som leder till kyrkan. Öster om denna väg, på en höjd, ligger klockstapeln. Invid vägkorsningen vid kyrkan ligger klockarbostället och en sockenstuga, vilka båda skulle brinna ner två år senare.
Källa: lantmäteriet

Klockstapeln flyttades till sitt nuvarande läge 1912.

Bebyggelse och gestaltning

Det är inte bara kyrkan som är mycket gammal. Även det kringliggande landskapet har ett högt åldervärde som ska beaktas. Men framför allt är det upplevelsen av kulturlandskapet med kyrkan som centralgestalt som ska värnas och utvecklas.

Böndernas månghundraåriga brukande av jorden har skapat det öppna kulturlandskap som är av stor betydelse för kulturmiljöns upplevelsevärden. Ett fortsatt brukande av jordbruksmarken är därför av största betydelse för områdets karaktär. Byggnadsnämnden ser därför positivt på ett kontinuerligt utvecklande av jordbrukets fastigheter/byggnader. Uppförande eller större tillbyggnad av ekonomibyggnader för jordbruk eller därmed jämförliga näringar kräver inget bygglov. Men med anledning av områdets höga kulturhistoriska och upplevelsemässiga värden är det särskilt viktigt att dessa åtgärder planeras och genomförs på sådan sätt att dessa värden inte påverkas negativt. Stadsbyggnadskontoret erbjuder rådgivning i dessa frågor.

Kyrkobyggnaden har från söder och väster alltid varit väl synlig i det öppna landskapet och har därför ett högt miljöskapande värde. Men även upplevelsen från kyrkogården av det kringliggande kulturlandskapet har kvaliteter som bör beaktas vid prövning av ny bebyggelse i området. De viktigaste utblickarna har

Akt nr: 0380-P2011/2

HANDLINGAR

angående

OMRÅDESBESTÄMMELSER

för

Västeråkers kyrkomiljö

Antagen:2010-11-18

HANDLINGAR

Samrådshandlingar

Planhandling

- Plankarta med bestämmelser
- Planbeskrivning med illustrationer

Övriga handlingar

Under planarbetet har dessutom följande handlingar upprättats:

- Fastighetsförteckning*

Samrådshandlingarna finns tillgängliga på stadsbyggnadskontoret och stadsbiblioteket. Samtliga handlingar finns att ta del av på Uppsala kommuns hemsida www.uppsala.se. Handlingar markerade med * finns dock inte på hemsidan på grund av PUL (Personuppgiftslagen).

Fotografier: Försättsbladet: Mathias Nilsen. Övriga fotografier: D. Thunman

Medverkande

Områdesbestämmelserna har tagits fram av stadsbyggnadskontoret. Historiska kartor har tagits fram av Upplandsmuseet.

KULTURMINNESLAGEN

Kyrkobyggnaden, kyrkotomten och begravningsplatsen är skyddade enligt 4 kap lag om kulturminnen m.m.

Inom eller i anslutning till området finns registrerade fornminnen. Fornlämningar är skyddade enligt 2 kap lagen om kulturminnen m.m. (KML). Där framgår även att till varje fast forn lämning hör också ett så stort område på marken som behövs för att bevara forn lämningen och ge den tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse.

NATURVÄRDEN

Delar av planområdet sydväst om kyrkan har enligt kommunens naturvårdsinventering bedömts ha höga naturvärden.

TIDIGARE STÄLLNINGSTAGANDEN

Gällande översiktsplan (ÖP) antogs av kommunfullmäktige 2010. Där framgår att landsbygdens kyrkomiljöer tillhör våra mest värdefulla kulturmiljöer. Vidare framgår att ny bebyggelse i direkt anslutning till kyrkan bör undvikas. Vid prövning av ny bebyggelse ska hänsyn tas till kyrkans placering och utformning i landskapet. För att fördjupa dessa frågor och skapa bättre underlag vid bedömningar i enlighet med Plan- och bygglagen föreslås i Översiktsplanen att områdesbestämmelser bör prövas för huvuddelen av kommunens kyrkomiljöer med omgivande landskap.

Byggnadsnämnden gav 2009 Stadsbyggnadskontoret i uppdrag att inleda arbetet med områdesbestämmelser för tio kulturmiljöer, bl a Västeråkers kyrkomiljö.

Uppsala läns kulturminnesvårdsprogram, *Bygd att vårda*, samt Upplandsmuseets kulturhistoriska bebyggelseinventering, *Hagunda*, samt skriften *Kulturmiljöer i Uppsala kommun* ger vägledning för arbetet.

OMRÅDESFÖRUTSÄTTNINGAR OCH FÖRÄNDRINGAR

Områdets karaktär

Kyrkomiljön ligger i ett lätt kuperat odlingslandskap i den östra delen av socknen som sträcker sig ner till Lårstaviken (Ekoln). Kyrkan och klockstapeln som är belägen på en svag höjd omges av beteshagar och barrskogspartier. Omfångsrika lövträd inramar kyrkan. Eftersom det saknas annan bebyggelse i kyrkans omedelbara närområde ger kyrkomiljön ett ovanligt dominerande uttryck i landskapet. Vägen mellan Dalby och Årnesta passerar söder om kyrkan.

Några nedslag i Västeråkers historia

Socknen är rik på forn lämningar från brons- och järnålder. Tre runstenar är kända. Två av dem användes vid kyrkobygget men finns numera uppställda utanför kyrkomuren. Ortnamnet Västeråker skrevs 1315 *Aker*. Det anses åsyfta på en helig åker från förkristen tid. *Väster-* har lagts till för att skilja det från Österåker.

När den första kyrkan byggdes är oklart. Den nuvarande kyrkan färdigställdes 1331 som gravkyrka åt Fru Ramborg Israelsdotter till Vik i Balingsta socken. Hon lät bygga kyrkan på egen bekostnad och hon donerade jord till socknens

kopparhäll på vilken Fru Ramborg har avbildats. Kyrkan tillkomst, dess konstruktion och utförande samt dess väldokumenterade och intressanta historia gör den till en av landets märkligaste. Wiks stora intressen i Västeråkers socken speglades fortfarande långt in på 1900-talet av ett stort jordinnehav.

På 1530-talet slogs Västeråker och Dalby samman till ett pastorat med kyrkoherde i Västeråker och komminister i Dalby. Västeråker hade prästgård och Dalby fick 1690 ett prästbord i Ubby för kaplanen/komministern. 1868 fick en präst ansvaret för båda församlingarna.

Kyrkogården omgärdad på tre sidor av byn Lundas ägor. På dess västra sida möter (f d) Prästgårdens ägor. F d Prästgården ligger cirka 400 m sydväst om kyrkan. Mellan denna och kyrkan låg tidigare klockarbostället och en sockenstuga, vilka genom våldelig brann ned 1839. Platsen kallas numera för Klockarbacken. Klockstapeln var placerad på en höjd mellan klockarbostället och Prästgården men flyttades 1912 till sin nuvarande plats norr om kyrkan. Även klockargården och sockenstugan fick nya placeringar efter branden. Klockargården byggdes upp öster om kyrkan på klockarbolets ägor. Stugan inköptes från Hagsta och logen från Balingsta by. Sockenstugan inrymdes 1847-61 tillsammans med skola i nyuppförd byggnad strax väster om kyrkan. Fattigstugan, som sedan 1770-talet låg på denna plats, fick flytta till en byggnad på samma sida vägen men närmare väggkorsningen till Prästgården (numera villafastighet). Ett häststall för herrskapet från Wik stod tidigare nära samma väggkorsning men på södra sidan av vägen. Ett sockenmagasin uppfördes 1758 intill kyrkogårdens nordvästra hörn men detta såldes och togs bort under 1800-talet. En sinad källa finns i området.

Redan under 1600- och 1700-talet bedrevs enklare former av skolundervisning i socknen. Folkskolestadgan infördes 1842 och ungefär samtidigt beslöts att sockenstugan även skulle fungera som skolhus. 1861 byggdes det andra skolhuset som placerades vid västra gaveln av klockargården. 1893 ersattes detta av det nuvarande (f d) skolhuset med lärarbostad. 1960 upphörde skolverksamheten där och året efter såldes byggnaden till Västeråkers församling att användas som församlingshem.

markerats som siktsektorer på plankartan. Inom dessa bör inga nya byggnader tillkomma.

För att bevara och bygga vidare på landskapets karaktär ska:

- ny bebyggelse placeras så att den ansluter till rådande bebyggelsemönster. Kyrkans dominerande roll i landskapsbilden ska särskilt beaktas
- ny bebyggelse ska utformas med särskild hänsyn till områdets egenart
- terrassering av tomten bör undvikas
- ändringar av byggnader får inte förvanska dess karaktär eller anpassning till omgivningen

Utökad bygglovplikt

Förutom den generella bygglovplikten tillkommer genom dessa områdesbestämmelser bygglovplikt för följande åtgärder:

- ändring av tak- eller fasadmateriäl på bostadshus och komplementbyggnader samt omfärgning till annan kulör.
- rivning av bostadshus

Bygglovärenden som följer av den utökade lovplikten kommer ej att debiteras.

PLANENS FÖRENLIGHET MED ÖP OCH MB

Översiktsplan

Områdesbestämmelserna är en uppföljning av intentionerna i Översiktsplan för Uppsala kommun (2010)

Miljöbalken

Planförslaget bedöms vara i överensstämmelse med miljöbalken 3 kap 1 § avseende markanvändningens lämplighet med hänsyn till beskaffenhet och läge, föreliggande behov och en från allmän synpunkt god hushållning.

STADSBYGGNADSKONTORET

Uppsala i augusti 2010

Ulla-Britt Wikström
Planchef

Dan Thunman
Planerare/utredare

Beslutsdatum

Godkänd av byggnadsnämnden för:

- samråd 2010-03-25
- utställning 2010-08-26

Antagen av byggnadsnämnden

2010-11-18

Laga kraft

2010-12-16

GRUNDKARTBETECKNINGAR

Färdgator och stigar m.m.
Faschingsgränser m.m.
Faschingsgränser
Fastighetsindelning (Svart linje, 4:e kvadranten i kyrkomiljön)

Byggnader m.m.
Byggnader (1:5000 och 1:20000 skalenivåer)

Områd
1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

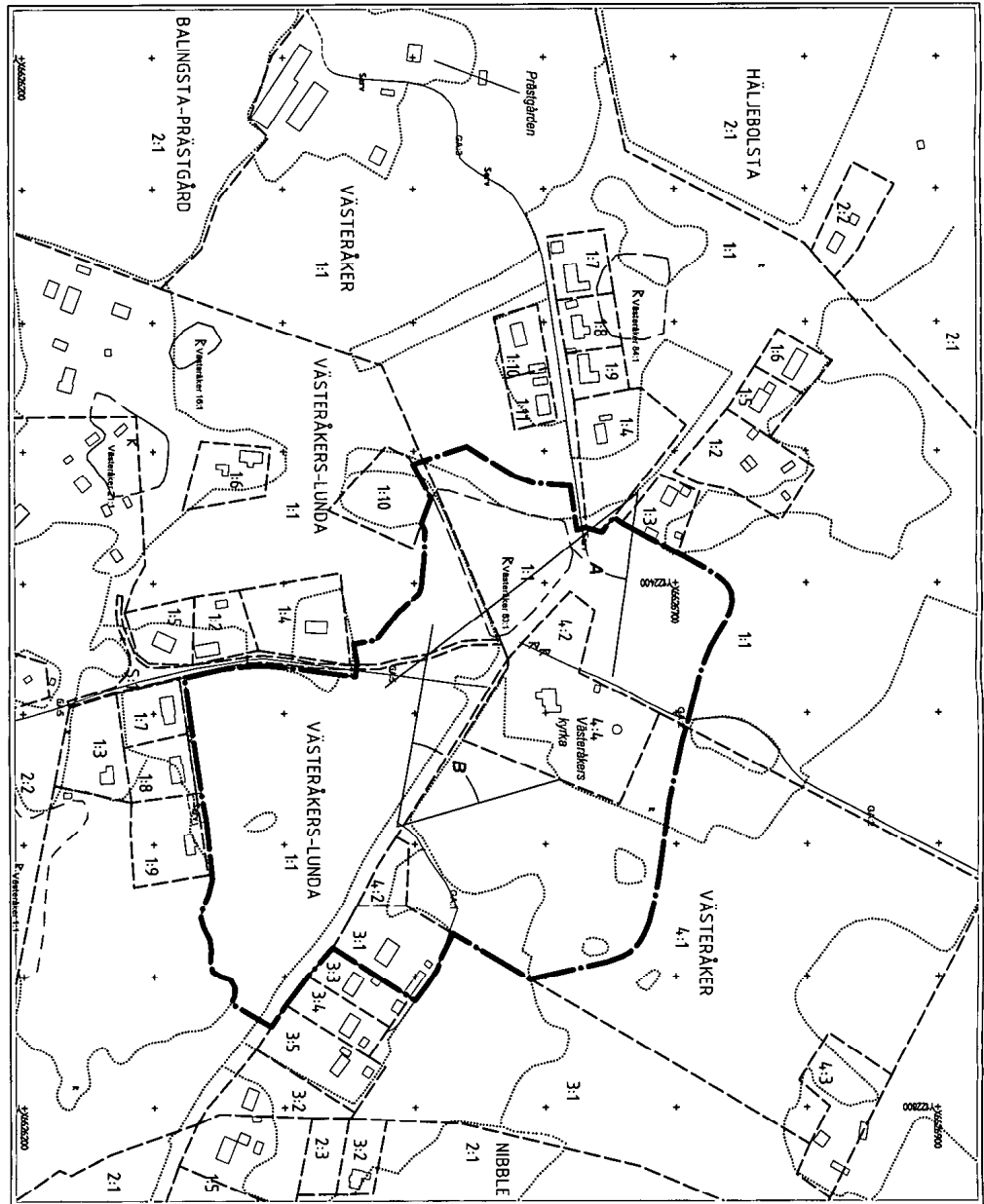
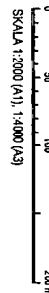
1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

1:5000 1:20000

VÄRDEFULLA SIKTYVER

↖ Vy från vägen mot kyrkomiljön

↖ Vy från vägen mot kyrkomiljön

OMRÅDESBESTÄMMELSER

—— Gräns för bestämmelseområdet

BERYGGELSE OCH GESTALTNING

Del är inte bara kyrkan som är mycket gammal. Även del av kringliggande landskapet har ett högt ålderavårde som ska beaktas. Men framför allt är det upplevelsen av kulturlandskapet med kyrkan som centralgestalt som ska värnas och utvecklas.

Böndernas mångfaldiga brukande av jorden har skapat del öppna kulturlandskap som är av stor betydelse för kulturmiljöns upplevelsevärden. Ett fortsatt brukande av jordbruksmarken är därför av största betydelse för områdets karaktär. Byggnadsämnden ser därför positivt på ett kontinuerligt utvecklande av jordbrukets fastigheter/byggnader. Uppfrående eller större tillbyggnad av ekonomibygnader för jordbruk eller därmed jämförbara närliggande verksamheter är tillåtet. Men med anledning av områdets höga kulturlandskaps- och upplevelsevärden är det särskilt viktigt att dessa åtgärder planeras och genomförs på sådan sätt att dessa värden inte påverkas negativt. Stadsbyggnadskontoret erbjuder rådgivning i dessa frågor.

Kyrkobyggnaden har från söder och väster alltid varit väl synlig i del öppna landskapet och har därför ett högt miljöskapande värde. Men även upplevelsen från kyrkogården av det kringliggande kulturlandskapet har kvaliteter som bör beaktas vid planering av ny bebyggelse i området. De viktigaste utvecklings- och planeringsmålen som ska sträva efter är att de nya byggnaderna ska utformas som siktstycken på platsen. För att bevara och bygga vidare på landskapskarakteristiska byggnader ska:

- ny bebyggelse placeras så att den ansluter till rådande bebyggelsemönster. Kyrkans dominerande roll i landskapsbildningen ska särskilt beaktas.
- ny bebyggelse ska utformas med särskild hänsyn till områdets egenart
- terrasserings av tomtar bör undvikas
- ändringar av byggnader får inte förändra dess karaktär eller anpassning till omgivningen

UTÖKAD BYGGLOVPPLIKT

Fördom den generella bygglövpplikten tillkommer genom dessa områdesbestämmelser bygglövpplik för följande åtgärder:

- ändring av tak- eller fasadmateriell på bostadshus och komplementbyggnader samt omfärgning till annan kulör.
- rivning av bostadshus

Bygglövrändan som följer av den utökade lövpplikten kommer ej att debiteras.

UPPLEVNINGAR

Områdesbestämmelserna har utarbetats av stadsbyggnadskontoret

LAGA KRAFT

Områdesbestämmelser för Västeråkers kyrkomiljö

Uppsala i augusti 2010

Ulla-Britt Wikström
Planeringsutvärderare

Planeringsämne	Kyrkan
Samråd	2010-03-25
Utredning	2010-08-26
Antagandeföreläggande	2010-11-18
Laga kraft	2010-12-16
Tillståndsgivare	Plan- och Byggnadsnämnden
Plan- och Byggnadsnämnden	
Generellt områdesbestämmelse	
delidnr:	2009/20024-1